

บทที่ 2 วังจะบังติกอ

การตั้งถิ่นฐานของราชวงศ์กัณฑ์ในเมืองปัตตานี

ณ สามแยกชื่อดัง “จะบังติกอ”
กษัตริย์ราชวงศ์กัณฑ์สัมพันธนาน
นับปฐม “ศรีวังษา” มาฉลอง
สืบเชื้อสายครองรัฐปัตตานี

วังรายอปัตตานีมีหลักฐาน
“ตั้งภูบือฮาร์” เลิศธานีอำนาจ
องค์ที่สอง “มุหัมหมัดซารี” สง่าศรี
ณ วังนี้วังเก่าเคยเนานาน
(ประพนธ์ เรืองณรงค์, 2527 : 15)

วังจะบังติกอเป็นวังโบราณของเจ้าเมืองปัตตานี ตั้งอยู่ริมแม่น้ำปัตตานี กำเนิดของวังนั้นสืบเนื่องมาจากในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เกิดความขัดแย้งภายในเมืองกัณฑ์ถึงขั้นสู้รบกันระหว่างพระยาภักกัณฑ์สุวันสนิ (ปากแดง) กับตนกูประสา ในปี พ.ศ. 2382 ด้วยเรื่องที่ดินกูประส้าน้อยใจพระยาภักกัณฑ์ที่ไม่กราบขูลขอเมืองอื่นๆ ให้ตนได้ครอบครอง ตลอดจนเรื่องทรัพย์สินสมบัติป่าวไฟร์ของตนกูประสา เหตุการณ์ได้ลุกลามมากขึ้นเมื่อตนกูประสาได้ชักชวนพระยาบาโงยช่วยกันรวบรวมผู้คนตั้งค่ายสู้รบกับพระยาภักกัณฑ์ ด้วยเหตุนี้กองทัพกรุงเทพฯ ซึ่งมีพระยาศรีพิพัฒน์ยกลงไปตั้งมั่น ณ เมืองสงขลา จึงมอบหมายให้พระยาไชยานุภาพราชการยกกองทัพเรือไปเมืองกัณฑ์บังคับให้พระยาภักกัณฑ์สุวันสนิ (ปากแดง) กับตนกูประสารถือค่ายเลิกรบกัน พร้อมทั้งนำตัวพระยาภักกัณฑ์ สุวันสนิ (ปากแดง) กับตนกูประสา มาหาพระยาศรีพิพัฒน์ ณ เมืองสงขลา เพื่อไถ่เกลี้ยและสามารถประนีประนอมกันได้ จึงให้กลับไปเมืองกัณฑ์

ในปีต่อมาได้เกิดการทะเลาะวิวาทกันด้วยเรื่องพระยาจางวางกับตนกูศรีอินทรา (รายามุดา) ขัดคำสั่งพระยาภักกัณฑ์ถึงขั้นจุดสนามเพลิงจะรบกันอีก เมื่อความทราบถึง

กรุงเทพฯ โปรดฯให้พระยานครฯ (น้อย) แต่งหนังสือลงไปว่ากล่าวข่มขู่ก็สงบกันไปได้อีกครั้งหนึ่ง (หลวงอุดมสมบัติ, 2530: 250) เมื่อถึงปี พ.ศ.2384 ตนกฤษประสาเดินทางมายังกรุงเทพฯ ได้ร้องเรียนเรื่องพระยาจางวางและตนกฤษอินทิวา (รายามุดา) นำเรือกสวนทรัพย์สมบัติของตนไปทำประโยชน์ ในขณะที่เดียวกันพระยากลับตันได้มีใบบอกมายังกรุงเทพฯ กล่าวโทษตนกฤษประสาว่า ใช้คนไปชักชวนพระยาบาโงยและพรรคพวกที่เมืองตรังกานู เมืองสิงา¹ ให้มาทำร้ายพระยากลับตัน (ประชุมพงศาวดาร เล่มที่ 2 ภาคที่ 2, 2506 : 451)

การทะเลาะบาดหมางระหว่างพระยากลับตันกับพระราชวงศ์หลายครั้งทำให้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า ถ้าปล่อยให้เหตุการณ์เป็นเช่นนี้ ความวุ่นวายต้องเกิดขึ้นไม่สิ้นสุด ประกอบกับตำแหน่งเจ้าเมืองปัตตานีว่างลงจึงมีรับสั่งให้ย้ายพระยาหนองจิกลงเป็นพระยาปัตตานี แล้วโปรดฯให้ถามตนกฤษประสาว่า จะให้ขึ้นมาเป็นผู้ว่าราชการเมืองหนองจิกจะเต็มใจหรือไม่ ตนกฤษประสารับจะมาแต่จะขอลงไปปรับครอบครัวบ่าวไพร่ที่เมืองกลับตันเพื่อนำมาเมืองหนองจิกด้วย จึงโปรดฯให้พระยาทำนน้ำลงไปช่วยตนกฤษประสารวบรวมผู้คนที่จะนำมาเมืองหนองจิก ตนกฤษประสาได้ชักชวนพระยาบาโงย ตนกฤษหลงอาหมัด ให้มาอยู่หนองจิกแต่ได้รับการปฏิเสธ ด้วยเหตุนี้ตนกฤษประสาจึงล้งเลและได้ทำหนังสือมายื่นต่อพระยาทำนน้ำว่า ถ้าได้เป็นพระยากลับตันจะให้สินบน 10,000 เหรียญ พระยาทำนน้ำจึงมีใบบอกมายังกรุงเทพฯ *จางวาง*

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงขัดเคืองพระทัยว่าเมืองกลับตันมีแต่การแก่งแย่งกันไม่รู้จักจบสิ้น จึงโปรดฯให้พระยานครศรีธรรมราช (น้อย) เกณฑ์กองทัพเมืองนครศรีธรรมราช 2,000 คน ให้พระเสน่หามนตรีคุมกองทัพลงไปสมทบกับกองทัพเมืองสงขลาอีก 2,000 คน พระสุนทรบุรีรักษ์ (สังข์) เป็นหัวหน้าสมทบกันยกลงไปเมืองกลับตัน (หลวงอุดมสมบัติ, 2530 : 251) ซึ่งเป็นสาเหตุให้ตนกฤษประสา พระยาบาโงยและตนกฤษหลงอาหมัดยอมอพยพไปอยู่

¹เมืองตรังกานู และเมืองสิงา ปัจจุบันเป็นรัฐในประเทศมาเลเซีย

เมืองหนองจิก ตนกฤษณะเป็นเจ้าเมืองหนองจิกได้ประมาณ 3 ปี พระยาบาโงยและตนกฤษณะ
อาหมัดได้ถึงแก่กรรมที่เมืองหนองจิกทั้ง 2 คน

เมื่อถึง พ.ศ.2388 ตำแหน่งเจ้าเมืองปัตตานีว่างลงพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า
อยู่หัวจึงทรงแต่งตั้งตนกฤษณะเป็นเจ้าเมืองปัตตานีคนแรกแห่งราชวงศ์กัณฑ์ นับตั้งแต่นั้น
เป็นต้นมาความบาดหมางระหว่างพระยาภักดิ์สุนทร (ปากแดง) กับตนกฤษณะจึงยุติลง
ตนกฤษณะเมื่อเดินทางมาถึงเมืองปัตตานีได้สร้างวังขึ้นเป็นครั้งแรกบริเวณชายทะเล ปัจจุบัน
คือหมู่บ้านตันหยง¹ เรียกหมู่บ้านบริเวณนั้นว่าหมู่บ้านตังกฤษณะหรือชื่อบริเวณนี้ ต่อมาตนกฤษณะ
เห็นว่าสถานที่นี้ไม่เหมาะสมในด้านภูมิศาสตร์จึงย้ายไปสร้างวังใหม่ที่ตำบลจะบังติกอ อำเภอ
เมือง จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นที่เนินน้ำท่วมไม่ถึง แต่มีแม่น้ำไหลผ่าน 3 ด้านไปออกปากอ่าว
ปัตตานี อันเป็นที่ทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมแก่การติดต่อค้าขายทางทะเลเป็นอย่างยิ่ง (ดูภาพที่ 2 หน้า
31)

นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาเมืองปัตตานีจึงปกครองโดยราชวงศ์กัณฑ์ซึ่งขึ้นตรงต่อ
กรุงเทพฯ จึงจะบังติกอจึงเป็นที่ประทับของเจ้าเมืองปัตตานีเชื้อสายกัณฑ์หลายสมัย

ตนกฤษณะมีบุตรธิดาทั้งหมด 6 คน คือ

1. ตนกฤษณะ ต่อมาได้เป็นเจ้าเมืองปัตตานีองค์ที่ 2
2. ตนกฤษณะ (ตนกฤษณะสุวารี)
3. ตนกฤษณะ (ตนกฤษณะมันดารักษ์)
4. ตนกฤษณะ (ตนกฤษณะโสมานซารีฟุดดิน) เจ้าเมืองปัตตานีองค์ที่ 4
5. ตนกฤษณะ
6. ตนกฤษณะ (ดูภาพที่ 3 หน้า 55)

¹หมู่บ้านตันหยง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

อนึ่ง ตนกูปะสาปครองเมืองปัตตานีจนถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. 2399 โดยนำศพไปฝังไว้ ณ สุสานตันหยงดาโต๊ะ¹ ด้วยเหตุนี้ตลกูปะสาจึงเป็นที่รู้จักกันในนามว่า อัลมารโฮมตันหยง (อิบรอฮีม ชุกรี, 2525 : 50) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงแต่งตั้งตลกูปะสาซึ่งเป็นบุตรชายคนโตของตลกูปะสาเป็นเจ้าเมืองปัตตานีองค์ต่อมาโดยได้รับยศเป็นพระยาวิจิตรภักดีฯ ในช่วงที่ตลกูปะสาปกครองเมืองปัตตานีได้มีผู้คนเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองปัตตานีมากขึ้น โดยเฉพาะพ่อค้าชาวจีนซึ่งเข้ามาตั้งบ้านเรือนประกอบอาชีพค้าขาย สำหรับตลกูปะสานั้นได้ปกครองเมืองปัตตานีด้วยความสงบเรียบร้อยเป็นเวลา 26 ปี จนถึงชีวิตในปี พ.ศ. 2424 โดยมีภรรยา 2 คน คือ ตลกูรายา บุตรีสุลต่านเมืองกลันตันและตลกูไวะ บุตรีตลกูคือเงาะที่ปรึกษาพระยาพิทักษ์เมืองปัตตานี

¹ สุสานตันหยงดาโต๊ะ ตั้งอยู่บ้านดาโต๊ะ ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ปัจจุบันคนทั่วไปเรียกว่า สุสานดาโต๊ะบ้านยัง เล่ากันว่าในอดีตมีชาวตรังกานูไม่ทราบชื่อเดินทางแบบเลื้อยผืนหมอนใบเข้ามาประกอบอาชีพค้าขายที่บ้านปาเราะ ตำบลบาราโหม อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เนื่องจากเป็นคนขยันทำมาหากินจนร่ำรวยจึงถูกโจรปล้น แล้วนำชิงทรัพย์ทิ้งศพลงในคลองปาเราะ เมื่อศพลอยขึ้นมาชาวบ้านถามหาญาติพี่น้องก็ไม่มีจึงโยนศพทิ้งกลางทะเลแต่ศพกลับลอยทวนน้ำกลับเข้ามาหลายครั้งชาวบ้านจึงเห็นพ้องกันว่าควรจัดพิธีศพตามประเพณีอิสลามแล้วนำไปฝัง ณ สุสานดาโต๊ะบ้านยัง ปรากฏว่าชาวบ้านได้สร้างหีบบรรจุศพและตัดผ้าขาวสำหรับห่อศพ โดยวัดความยาวของศพแต่เมื่อนำไปห่อศพก็ไม่พอดีต้องแก้ไขก็เกิดปัญหาสั้นบ้างยาวบ้าง ทำให้ชาวบ้านตกใจกลัว ได้บนบานว่าหากมีความศักดิ์สิทธิ์จริงขอให้จัดการพิธีฝังศพได้สำเร็จก็สามารถจัดการฝังศพได้โดยเรียบร้อยทำให้ชาวบ้านเลื่อมใสศรัทธาทั้งในจังหวัดปัตตานีและจังหวัดใกล้เคียง

ในวันปลายของชีวิต ตนกูปูตะเดินทางไปรักษาตัวและสิ้นชีวิตที่เมืองกัณฑ์ โดย
มีบุตรธิดาทั้งหมด 7 คนดังนี้ (อิบรอฮีม ชูกรี, 2525 : 52)

1. ตนกูปือซาร์ (ตงกุตีมุง) ต่อมาได้เป็นเจ้าเมืองปัตตานีองค์ที่ 3
2. ตนกูอามงร์ ชายาของรายาบันตอรวเมืองกัณฑ์
3. ตนกูฮัมบี ชายาตงกูฮัมหมัดเมืองกัณฑ์
4. ตนกูตือเงาะ ชายาเจ้าเมืองยะลา
5. ตนกูปี ชายาตงกูฮัมหมัด บุตรรายาเบอร์รัต
6. ตนกูปัตตานี ชายาตงกูเบอร์ซาร์อินตรา รายาเมืองกัณฑ์
7. ตงกูฮัมหมัด เป็นอุปราชในสมัยของตงกูสุไลมานซารีฟุดดีน

หลังจากนั้น บุตรชายคนโตของตงกูปูตะ ชื่อตงกูบือซาร์ (ตงกุตีมุง) ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระยาวิชิตภักดีฯ เจ้าเมืองปัตตานีคนต่อมา สำหรับตงกุตีมุงนี้เติบโตและแต่งงานที่เมืองกัณฑ์ ประกอบกับภรรยามีเชื้อสายในราชวงศ์กัณฑ์และไม่ได้ย้ายมาอาศัยอยู่ในเมืองปัตตานี ตงกุตีมุงจึงเดินทางไปเมืองกัณฑ์เสมอ ๆ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานุทมาถนุวงศ์วรเดช, 2504 : 92) จะเห็นได้ว่าเมืองปัตตานีกับเมืองกัณฑ์มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันสืบเนื่องมาจากทั้ง 2 ฝ่ายมีเชื้อสายเดียวกัน และยังกระชับแน่นมากยิ่งขึ้นเมื่อมีการแต่งงานในหมู่เครือญาติทั้ง 2 ฝ่ายตลอดมา ด้วยเหตุนี้ เมืองปัตตานีจึงได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากเมืองกัณฑ์มากมาย เช่น ประเพณีการเล่นและการแต่งกาย เป็นต้น ผู้สืบสกุลในรุ่นหลัง ๆ ได้ปฏิบัติสืบเนื่องต่อ ๆ กันมา ดังปรากฏหลักฐานว่า “วิธีธรรมเนียมการบำรุงบ้านเมือง สิ่งใดอาศัยเอาแบบอย่างเมืองกัณฑ์พระยาตานีไปมาที่เมืองกัณฑ์เสมอเนื่อง ๆ” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานุทมาถนุวงศ์วรเดช, 2504 : 92)

ในรายงานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานุทมาถนุวงศ์วรเดช (2504 : 83) เมื่อครั้งเสด็จตรวจราชการหัวเมืองปักษ์ใต้ ในปี พ.ศ.2427 ได้รายงานสภาพบ้าน

เมืองในสมัยเมื่อตนภูตีมุง เป็นพระยาวิชิตภักดีเจ้าเมืองปัตตานีว่า “ตัวเมืองตั้งลำน้ำฝั่ง ตะวันออก มีตึกกับต้นจันทน์ริมน้ำหลังหนึ่ง เป็นตึกจีน 2 ชั้น หันหน้าไปตะวันออก และมีบ้าน โรงเรือน หลังคาจากสาคร ฝาขัดแตะด้วยไม้ปง อยู่ตามริมน้ำประมาณ 50 หลังคาเรือน หน้า ตึกกับต้นจันทน์ริมน้ำ มีถนนสัก 2 สาย มีตลาดขายผ้าแขกแลผลไม้ 4-5 ร้าน...สองฟากถนนมีตึก จีนชั้นเดียว ตั้งค้ำขายสินค้ายาวเรียง สลับกับโรงจากตลอดไปตามถนนประมาณ 3 เส้น”

นอกจากนี้ ในพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้ง เสด็จประพาสเมืองหนองจิก เมืองยะหริ่ง ร.ศ.108 (พ.ศ.2432) ได้กล่าวถึงสภาพเมืองปัตตานีใน ขณะนั้นว่า “เมืองตานีเป็นเมืองกำลังเจริญ ชาวเกลือบริบูรณ์ สินค้าเข้าออกมากขึ้นกว่าแต่ ก่อน” (“พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสเมือง หนองจิก และเมืองยะหริ่ง ร.ศ.108,” ม.ป.ป.)

อย่างไรก็ตามในสมัยของตนภูตีมุงได้เกิดคดีความลักขโมยสิ่งของระห่างชาวปัตตานี และคนในบังคับของอังกฤษ ซึ่งคดีไม่สามารถตัดสินให้ยุติลงได้ โจทก์ได้ร้องเรียนไปยังพระยา วิเชียรคีรีฯ ผู้ว่าราชการเมืองสงขลาในขณะนั้นว่า

...มะหวันมูเนาะลักไซกุญแจหีบ เอาทองคำแขกและยูลไป ทองหนัก 50|
 แยกทองคำคืนแล้ว หนัก 22| ยังค้างอยู่อีกหนัก 28| ...มะหวันมูเนาะให้การว่า ได้
 ส่งเงินฝืนให้แขกและยูล คิดราคาเป็นเงิน 1300 เหรียญ เทียวจัดซื้อทองคำ จะภาไป
 เมืองมะกา ได้ทองคำหนัก 21| แยกสิบสิ่ง แปดหลี่ แยกและยูล ได้มอบทองคำให้
 มะหวันมูเนาะ ๆ บัญหีบลับกุญแจไว้ที่เรือนแขกและยูล เงินมะหวันมูเนาะยังค้างอยู่
 กับแขกและยูลมาก จึงหาได้ลักทองคำของแขกและยูลไม่ แยกและยูลไม่ยอม ร้องให้
 ส่งความเข้าไป ณ กรุงเทพฯ...(กรมพระกลาโหม, ศักราช 1250 : เล่ม 69)

ส่วนอีกคดีหนึ่งเป็นคดีเกี่ยวกับโต๊ะสาเหยกหลีซึ่งอยู่ในสัปเยกอังกฤษ¹ ร้องทุกข์ว่า “อียหมัดชวนโต๊ะสาเหยกหลีไปกินเลี้ยงที่เรือน กลับมาเห็นรอยคนร้ายขีดไม้ลูกกวงเข้าไปลักรูปพรรณสิ่งของไปสิ้น อียหมัดใช้คนตามรอยอ้ายผู้ร้ายไป ได้สิ่งของมาส่งให้โต๊ะสาเหยกหลี แหวนทองเหลือง มีหัว 50วง/หยก 1 ชิ้น โต๊ะสาเหยกหลีว่าพยานไม่มี ฝ่ายอียหมัด จำเลยจำกำหนดพยานให้สืบได้ตามคำให้การทุกข้อ...” (กรมพระกลาโหม, ศักราช 1250 : เล่ม 69)

คดีความดังกล่าวข้างต้นนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้ส่งต่อไปยังศาลของกระทรวงการต่างประเทศให้สอบสวนหาความจริงและยังทรงพระราชดำริห์ต่อไปว่า พระยาวิเชียรคีรีฯ ผู้ว่าราชการเมืองสงขลาในขณะนั้นขาดประสิทธิภาพในการทำงาน ไม่สามารถที่จะทำการตัดสินคดีให้ถึงขั้นเด็ดขาดได้ส่งผลให้ประชาชนเดือดร้อนจนต้องร้องเรียนต่อมายังกรุงเทพฯ ทรงมีรับสั่งให้ลงโทษปรับเงินพระยาวิเชียรคีรีฯ ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ดังความว่า “จำเลยความสองเรื่องนี้ ต้องเข้ามายังกรุงเทพฯ เป็นการลำบาก ต้องเสียค่าธรรมเนียม ค่าบวการไต่บั๊งนั้น ก็เพราะผู้ว่าราชการเมืองสงขลากระทำการผิดส่งเข้ามา ควรที่จะปรับใหม่ให้ใช้ทุนที่ต้องเสียหายไป เพราะเข้ามา ณ กรุงเทพฯ นี้อย่างต่ำจริงเป็นยุติธรรม” (กรมพระกลาโหม, ศักราช 1250 : เล่มที่ 69)

จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงห่วงใยชาวปัตตานีที่ได้รับความทุกข์ถึงกับมีพระบรมราชโองการให้กระทรวงต่างประเทศเข้าไปดูแลโดยตรง เพราะเป็นคดีที่สำคัญที่เกี่ยวข้องไปถึงคนในบังคับของอังกฤษ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับอังกฤษก็เป็นได้ เนื่องจากขณะนั้นมีคนในบังคับของอังกฤษเข้ามาทำมาหากินอยู่ในเมืองปัตตานีมากมาย

¹ สัปเยกอังกฤษ หมายถึง คนที่เข้ามาทำมาหากินในเมืองปัตตานี แต่อยู่ในความปกครองของอังกฤษ

เมื่อตนกูตีมุงถึงแก่กรรมใน พ.ศ.2433 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแต่งตั้งตนกูสุไลมานซารีฟูตดิน บุตรตนกูประสาเป็นเจ้าเมืองปัตตานี ตำแหน่งพระยาวิจิตรภักดีฯ ในสมัยของตนกูสุไลมานซารีฟูตดินนี้ ได้พยายามพัฒนาเมืองปัตตานีให้มีความเจริญก้าวหน้า เช่น มีการขุดและขยายคลองให้กว้างขึ้น สร้างมัสยิดขึ้นใหม่ใกล้วัง เรียกว่า มัสยิดจะบังติกอ ในขณะที่ตนกูสุไลมานซารีฟูตดินปกครองเมืองปัตตานีประมาณ 10 ปี ไม่ได้ทำนุบำรุงวังจะบังติกอ แต่ได้สร้างวังใหม่ขึ้นทางด้านทิศตะวันออกของวังจะบังติกอ

หลังจากการถึงแก่กรรมของตนกูสุไลมานซารีฟูตดิน ตนกูอัับดุลกอร์เดร์กามาซูดดิน ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองปัตตานี ตำแหน่งพระยาวิจิตรภักดีฯแทนบิดา และเป็นเชื้อสายราชวงศ์กัลันตันองค์สุดท้ายที่ปกครองเมืองปัตตานี ในขณะที่ปกครองเมืองปัตตานีตนกูอัับดุลกอร์เดร์ได้ทำนุบำรุงวังใหม่ซึ่งใกล้กับวังจะบังติกอ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่วังดังกล่าวสร้างด้วยไม้ทั้งหมดจึงไม่อาจทนทานต่อกาลเวลา ปัจจุบันบริเวณวังใหม่ดังกล่าวกลายเป็นที่รกร้างไม่มีร่องรอยของสิ่งก่อสร้างหลงเหลืออีกต่อไป

เมื่ออังกฤษให้ความสนใจกับเจ็ดหัวเมืองในภาคใต้ค่อนข้างมาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นเกรงว่าอังกฤษจะเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองในหัวเมืองมลายู จึงทรงจัดการปฏิรูปการปกครองหัวราชอาณาจักรโดยจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลขึ้นในดินแดนนี้เรียกว่า มณฑลปัตตานี ใน พ.ศ.2449 (ราชกิจจานุเบกษา, ร.ศ.125 : 399)

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคมากมายในการปฏิรูปการปกครองในหัวเมืองมลายูนับตั้งแต่การยกเลิกตำแหน่งเจ้าเมือง เนื่องจากตนกูอัับดุลกอร์เดร์เจ้าเมืองปัตตานีและประชาชนชาวปัตตานีไม่ยอมรับการปฏิรูปการปกครองในครั้งนี้ ดังจะเห็นได้จากตนกูอัับดุลกอร์เดร์ได้ทำหนังสือร้องทุกข์ไปถึงเซอร์แฟรงค์ สวิตเทนแฮม (Sir Frank Swettenham) ข้าหลวงใหญ่ของอังกฤษที่สิงคโปร์ว่าการกระทำของไทยเป็นการรบกวนความสงบของราษฎรของข้าพเจ้าในปัตตานีและนำไปสู่ความพินาศของบ้านเมืองของข้าพเจ้า *“the oppression and disturbance of the quietude of my people inhabiting Patani and leading t the destruction of my country... (อ. บงนรา, 2519 : 86)*

นอกจากนี้ ตนกฏอับดุลกอร์เคอร์ยังได้ขอรับรองให้กงสุลอังกฤษที่สิงคโปร์เข้ามาแทรกแซง ในฐานะที่ท่านเป็นราชาหรือสุลต่านและเจ้าผู้ครองเมืองปัตตานีกับพระเจ้ากรุงสยาม (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ซึ่งปรากฏอยู่ในจดหมายที่ตนกฏอับดุลกอร์เคอร์ เขียนถึงกงสุลอังกฤษที่สิงคโปร์ ความว่า “to intervene between me as Rajh and Ruler of the State of Patani and His Majesty the King of Siam... (อ. บางนรา, 2519 : 86)

ต่อมาในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2444 กระทรวงมหาดไทยได้ส่งพระยาศรีสิงหนเทพลงมาจัดการปกครองในภาคใต้ ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองหัวเมือง ร.ศ.116 (พ.ศ. 2440) และแต่งตั้งปลัดเมือง ยกกระบัตรเมืองผู้ช่วยราชการเมืองพร้อมทั้งจัดส่งพนักงานสรรพากรไปเก็บภาษีอากร ส่วนข้าหลวงใหญ่ประจำมณฑล ได้แก่ พระยา(ศักดิ์เสถียร) (เนาบุญนาค) (อ.บางนรา, 2519 : 88) ด้วยเหตุนี้ ตนกฏอับดุลกอร์เคอร์จึงปฏิเสธการลงนามในหนังสือสัญญา ซึ่งปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ความว่า “เมื่ออ่านสารตรา ถอดพระยาวิจิตรภักดี ถึงคำ ว่าไปแล้ว มีกำนันผู้ใหญ่บ้านหน้าสลตมาก พระยาศรีสิงหนเทพเห็นว่า อับดุลกาเด วิจิตรภักดี ยังมีพรรคพวกอยู่บางนั้น ได้ทราบแล้วตามที่พระยาศรีว่านั้นถูกแล้ว ต้องเดือนพระยาสุขุมให้รู้สึกไว้ สยามินทร์” (กระทรวงมหาดไทย, ร.ศ.121, ไปเวตหมายเลขที่ 51/456)

รัฐบาลไทยได้จับกุมตนกฏอับดุลกอร์เคอร์ แล้วนำไปคุมขังที่พิษณุโลกเป็นเวลาเกือบ 2 ปี จึงได้รับการปล่อยตัวกลับมาปัตตานี จะเห็นได้ว่ารัฐบาลได้จัดการปกครองในภูมิภาคนี้ใหม่ กล่าวคือ ได้รวมเจ็ดหัวเมืองเข้าด้วยกันใน พ.ศ. 2449 โดยแบ่งออกเป็น 4 เมืองคือ (อ. บางนรา, 2519 : 81-82)

1. เมืองปัตตานี ประกอบด้วย เมืองหนองจิก เมืองยะหริ่ง และเมืองปัตตานี
2. เมืองยะลา ประกอบด้วย เมืองรามันท์ และเมืองยะลา

3. เมืองสายบุรี

4. เมืองระแงะ โดยเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองบางนรา ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองนราธิวาส เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ.2458

ข้อที่น่าสังเกตคือ เจ้าเมืองทั้ง 4 เมือง ล้วนเป็นคนไทยและขึ้นตรงต่อข้าหลวงเทศาภิบาล เรียกว่า มณฑลปัตตานี ซึ่งข้าหลวงเทศาภิบาลนั้นรับนโยบายมาจากส่วนกลางคือกรุงเทพฯ จนกระทั่งวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2459 รัฐบาลได้ยกเลิกการใช้ “เมือง” โดยเปลี่ยนมาเป็น “จังหวัด” ดังนี้คือ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดสายบุรี และจังหวัดนราธิวาส ต่อมาได้มีการปรับปรุงการปกครองส่วนภูมิภาคใหม่โดยยกเลิกมณฑลปัตตานีและยุบจังหวัดสายบุรีลงเป็นอำเภอสายบุรีของจังหวัดปัตตานี โดยให้ทุกจังหวัดขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย ใน พ.ศ. 2476 (อ. บางนรา, 2519 : 82)

ในที่สุดรัฐบาลได้ผ่านมรสุมครั้งนี้ไปได้แต่ได้สร้างความเจ็บปวดให้กับเจ้าเมืองและคนในท้องถิ่นปัตตานีเป็นอย่างมาก เพราะการจัดการปฏิรูปการปกครองในครั้งนี้แก้ปัญหาได้เพียงบางส่วนเท่านั้น กล่าวคือรัฐบาลสามารถลดความกังวลจากการแทรกแซงทางการเมืองของอังกฤษ แต่ไม่สามารถลดความคิดที่ต้องการต่อต้านรัฐบาลลงไปได้ ทั้งนี้เพราะรัฐบาลได้ริตรอนผลประโยชน์ของเจ้าเมืองปัตตานี อีกทั้งยังสร้างความเดือดร้อนให้กับชาวปัตตานีด้วยการส่งข้าราชการที่ขาดความเข้าใจในวัฒนธรรมและภาษาเข้าไปปกครองชาวปัตตานี ส่งผลให้

เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลกับประชาชนมากขึ้นจนกลายเป็นปัญหารุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จนเกิดการจัดตั้งกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เพื่อต่อสู้กับรัฐบาล เช่น พูลโ (PULO)¹

¹พูลโ (PULO) ย่อมาจาก The Patani United Liberation Organization เป็นองค์การต่อสู้ติดอาวุธของชาวมุสลิมปัตตานี ที่มีประสิทธิภาพที่สุด ตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2511 มีผู้นำคือ ตงกูบิร กอตตอเนลา เป็นชาวปัตตานี

พูลโ (PULO) มีนโยบายดังนี้

1. เป็นองค์กรทางการเมืองเพื่อประชาชนปัตตานี มีจุดมุ่งหมายคือ
 - ก. รวบรวมกลุ่มการเมืองของประชาชนปัตตานีทั้งหลายที่กำลังต่อสู้อยู่ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อต่อต้านจักรวรรดินิยมไทย
 - ข. สวมัคคีและต่อสู้อย่างเข้มแข็งเพื่ออิสรภาพและเสรีภาพของโลก จากนักล่าอาณานิคมทั้งเก่าและใหม่ (เรา) จะต่อสู้กับจักรวรรดินิยมทุกวิถีทาง ด้วยพลังและกำลังอาวุธ (เรา) จะต่อสู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับพวกยิว ซึ่งยึดครองดินแดนสำหรับอยู่
2. มีประวัติศาสตร์และอุดมการณ์ของตน ซึ่งประกอบกันเป็นระเบียบทางการเมือง การทหารและเศรษฐกิจชนิดหนึ่งอันเชื่อถือความหวัง ความปรารถนาและชนบ-ประเพณีของประชาชนปัตตานีอย่างที่สุด
3. หลักการเรื่องสหพันธรัฐ ยึดมั่นอยู่กับแนวความคิดเรื่องรัฐชาติ ซึ่งถูกกำหนดโดยอิสลามเชื้อชาติและหลักการมนุษยธรรม
4. การปลดแอกปัตตานี จากจักรวรรดินิยมไทยเป็นเรื่องชีวิตและความตาย สำหรับประชาชนปัตตานีทุกระดับชั้น ทุกยุค ทุกสมัย ประชาชนปัตตานีจะพยายามอย่างสุดกำลังและจะต่อสู้สืบไปเพื่ออิสรภาพของปัตตานี และการก่อตั้งสาธารณรัฐอิสลาม (สุรินทร์ พิศสุวรรณ และ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2527 : 109)

บี.เอ็น.พี.พี. (BNPP) และ บี.อาร์.เอ็น.¹ (BRN) เป็นต้น ในที่สุดตนถูกจับกุมลอร์ดได้อพยพครอบครัวไปอยู่ที่รัฐกลันตัน และถึงแก่กรรมที่นั่น

อย่างไรก็ตาม บุตรชายคนสุดท้ายของตนถูกจับกุมลอร์ด คือ ตนกูมะหมุด มุหิยัดดีน ได้สืบทอดทางการเมืองต่อจากบิดาด้วยการจัดตั้งองค์การ บี.เอ็น.พี.พี. (BNPP ย่อมาจาก Barisan National Pembesaa Patani) แนวร่วมนี้มีบทบาทเด่นมากขึ้นในสมัยของตนกูยะลา นาเชร์ ซึ่งเป็นบุตรของตนกูมะหมุด มุหิยัดดีน จุดมุ่งหมายขององค์การ บี.เอ็น.พี.พี. (BNPP) ได้แก่ การฟื้นฟูอาณาจักรปัตตานีอันรุ่งเรืองในอดีต โดยมีสุลต่านหรือรายาเป็นประมุข (สุรินทร์ พิศสุวรรณ และ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2527 :107)

ด้วยภูมิหลังทางการเมืองของปัตตานีดังกล่าว ส่งผลให้จังหวัดปัตตานีถูกมองว่าเป็นจังหวัดหนึ่งในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เต็มไปด้วยใจแบ่งแยกดินแดน ขบวนการก่อการร้ายหรือขบวนการกู้ชาติสาธารณรัฐปัตตานี เป็นต้น รัฐบาลประสบความล้มเหลวในการรวมชาติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ต้องสูญเสียทั้งกำลังคน กำลังเงินเป็นอย่างมากในการปราบปรามขบวนการก่อการร้ายเหล่านั้น รัฐบาลควรปรับกลยุทธ์ในการดำเนินนโยบายในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากการเน้นการปราบปรามมาเป็นการพัฒนา ประสานความเข้าใจ ปัญหาการก่อการร้ายต่าง ๆ ก็จะหมดไปในที่สุด

¹บี.อาร์.เอ็น. (BRN) ย่อมาจาก Barisan Revolution National มีอุดมการณ์คือ ชาตินิยม สังคมนิยม และอุดมการณ์อิสลาม มีผู้นำคือ อุษต๊าย การ์ิม ฮัจยี หัสซัน อดีตครู โรงเรียนปอเนาะเป็นองค์การที่มีความสัมพันธ์กับพรรคคอมมิวนิสต์มลายา ถือกันว่าเป็นองค์การที่ติดกำลังอาวุธในการจัดตั้งดีที่สุดในปัจจุบัน บี.อาร์.เอ็น.(BRN) ไม่มีกองกำลังติดอาวุธในจังหวัดปัตตานี หรือนราธิวาส คงมีอิทธิพลเฉพาะในเขตจังหวัดยะลาเท่านั้น (สุรินทร์ พิศสุวรรณ และ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2527 :108).

สภาพทั่วไปของวังจะบังติกอ

เส้นทางไปวังจะบังติกอ เมื่อข้ามสะพานเดชาอนุชิตเสี้ยวขวาก่อนเข้าตลาดจะผ่านถนนหน้าวังแล้วเลี้ยวซ้ายเข้าสู่ถนนสายเล็ก ๆ มุ่งตรงไปยังวังจะบังติกอ มองเห็นกำแพงวังสูงตระหง่านอยู่ด้านหน้า ตัววังหันหน้าไปทางทิศตะวันออก บนเนื้อที่ประมาณ 7 ไร่ สำหรับอาณาเขตของวังนั้นทิศเหนือและทิศใต้จดถนนสาธารณะ ทิศตะวันออกจดถนนหน้าวัง ทิศตะวันตกจดถนนหลังวัง ถ้าเดินผ่านประตูรั้ว (เดิมเป็นกำแพง) เข้าไปในวังจะเห็นบริเวณลานกว้างเต็มไปด้วยทรายขาวสะอาด ทั้งนี้เพราะในอดีตแม่น้ำปัตตานีลดระดับลงเกิดการสะสมดินทรายในบริเวณนี้ทำให้เกิดตะกอนน้ำเป็นผืนแผ่นดินใหม่มาก่อนที่จะมีการตั้งถิ่นฐาน

อนึ่งบริเวณที่ดินทางทิศเหนือแต่เดิมเป็นที่อยู่อาศัยของข้าทาสบริวาร ซึ่งในปัจจุบันได้ปลูกสร้างบ้านหลังใหม่เชื่อมต่อกับตัววังเก่า บริเวณที่ดินทางทิศใต้นอกจากจะใช้เป็นที่อยู่อาศัยแล้ว ด้านหน้าสร้างเป็นมัสยิดสำหรับประกอบพิธีทางศาสนาอิสลาม ถัดจากมัสยิดเป็นสถานที่หลอมโลหะทำต้นไม้เงิน ต้นไม้ทองเพื่อใช้เป็นเครื่องราชบรรณาการส่งไปยังกรุงเทพฯ อีกทั้งยังมีการผลิตเงินเหรียญของเมืองปัตตานี (แวออาแซ แวดอเลาะห์, (สัมภาษณ์) 15 เมษายน 2525) เพื่อใช้ในการแลกเปลี่ยน เพราะเมืองปัตตานีเป็นเมืองท่าค้าขายที่สำคัญในการติดต่อกับพ่อค้าชาวต่างชาติ ประกอบกับเงินเหรียญเม็กซิกันซึ่งใช้ในการแลกเปลี่ยนมีจำนวนไม่พอเพียง จึงได้มีการผลิตเงินเหรียญของเมืองปัตตานีขึ้น ดังปรากฏหลักฐานว่าพบแม่พิมพ์สำหรับผลิตเงินเหรียญในบริเวณวังจะบังติกอ นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างเงินเหรียญที่ใช้ในเมืองปัตตานีทำขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2432 ลักษณะคล้ายอีแปะของจีน รูปร่างกลม เจาะรูตรงกลางด้านหน้าเขียนเป็นภาษามลายูความว่า “เหรียญนี้ใช้จ่ายในประเทศปัตตานี” ด้านหลังเขียนเป็นภาษาอาหรับซึ่งมีความหมายเหมือนกับด้านหน้า แต่เพิ่มคำว่า “ตะนะฮฺ 1309”¹ ด้วยเหตุนี้บริเวณดังกล่าวจึงไม่สามารถเลี้ยงสัตว์ประเภท เป็ด ไก่ ได้เพราะสัตว์เหล่านี้จะกินโลหะในพื้นที่ดินบริเวณนี้เข้าไปทำให้ตายได้

¹ ตะนะฮฺ 1309 หมายถึง ปีอิญญ์เราะฮฺ 1309 ในศาสนาอิสลามเทียบเท่ากับ พ.ศ. 2432.

อย่างไรก็ตาม เจ้าของวังได้ปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ ตลอดจนต้นไม้ยืนต้นนานาชนิด ปกคลุมพื้นที่บนลานทรายมองดูร่มรื่นไปทั่ววังยกเว้นบริเวณทางเดินเข้าวังยังคงเป็นทรายขาว สะอาด ถัดจากลานทรายดังกล่าวแล้วจะพบบ่อน้ำอยู่ใกล้กำแพงวังทางทิศเหนือและทิศใต้โดย ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่ตรงกันทั้ง 2 บ่อ ลักษณะของบ่อน้ำเป็นบ่อเก่าแก่ ก่ออิฐถือปูนโดยใช้อิฐ ขนาดใหญ่กว่าอิฐในปัจจุบัน ทำบ่อเป็นรูปวงกลมสูงจากพื้นดินขึ้นมาประมาณ 50 เซนติเมตร บ่อน้ำนี้คงสร้างขึ้นพร้อม ๆ กับการสร้างวังเพื่อให้ข้าราชการบริพารใช้สอย และยังคงใช้ประโยชน์ เรื่อยมาตราบเท่าทุกวันนี้

การวางแผนผังและการใช้พื้นที่ภายในวัง

ภายในวังจะบังติกอมีการจัดแบ่งพื้นที่เพื่อการใช้สอยออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. ส่วนหน้าของวัง เริ่มจากกำแพงวังชั้นใน ซึ่งก่ออิฐถือปูน สูงประมาณ 1 เมตร ส่วนใหญ่ปรักหักพังไป ยังคงทิ้งร่องรอยให้เห็นกำแพงวังเพียงบางส่วน ก่อนถึงตัวอาคารจะเป็น ลานโล่งปูด้วยอิฐรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดกว้างและยาวด้านละ 32 เซนติเมตร พื้นซึ่งปูด้วยอิฐนี้ กว้างประมาณ 3 เมตร ยาวไปจดผนังของตัวอาคาร จากลักษณะรูปทรงและส่วนผสมของอิฐ ทำให้ทราบว่าเป็นอิฐดั้งเดิม หน้าลานโล่งมีบันไดไม้ขึ้นไปบนตัวอาคารทั้ง 2 ด้าน ตัวอาคารมี ขนาดใหญ่ ตั้งเด่นอยู่กลางพื้นที่ทั้งหมด ภายในอาคารมีการจัดแบ่งพื้นที่เพื่อประโยชน์ในการ ใช้สอย มีห้องโถงขนาดใหญ่หรือชานซึ่ง ครอบคลุมเนื้อที่ 2 ใน 3 ของตัวอาคาร โดยส่วนที่เป็นพื้นของชานมีความสูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร นอกจากนี้ บริเวณชานยังมีความต่าง ระดับกันถึง 3 ระดับ พื้นที่ดังกล่าวใช้เป็นสถานที่ออกว่าราชการของเจ้าเมืองในสมัยนั้น ตัว ชานชั้นบนสุดเป็นที่อยู่ของเจ้าเมือง ชั้นรองลงมาจัดให้ขุนนางข้าราชการเข้าพบ ชั้นล่างสุด สำหรับประชาชนรอเข้าพบ ด้านข้างของตัวชานทั้ง 2 ด้าน ยกพื้นต่ำกว่าชาน และกันห้องด้วย ไม้ประมาณครึ่งหนึ่งของพื้นที่ จัดทำเป็นห้องสำหรับประดิษฐานไม้เงินและต้นไม้ทอง ส่วนพื้นที่ที่เหลือเป็นชานกว้างสามารถเดินออกไปพบลานโล่งด้านหลังของตัวอาคาร (ดูภาพที่ 4 หน้า 56)

อนึ่ง ด้านหลังของตัวฐานซึ่งใช้เป็นห้องทำงาน กั้นด้วยผนังเป็นแนวยาวไปจดห้องด้านข้างทั้ง 2 ห้อง ตรงกลางฝาผนังมีประตูไม้ตกแต่งรูปประตู สันนิษฐานได้ว่าประตูกลางนี้เป็นประตูที่เจ้าเมืองออกจากราชการ ด้านหลังของฝาผนังเป็นห้องโล่ง แต่ในปัจจุบันเจ้าของวังได้กั้นห้องเป็นที่อยู่อาศัย ถัดจากตัวอาคารเป็นลานโล่งปูด้วยอิฐขนาดเดียวกับด้านหน้ามีความกว้างประมาณ 4 เมตรยาวจดกำแพงวังชั้นในอีกทั้งยังมีบ่อน้ำในบริเวณลานโล่งทางทิศเหนือ รูปร่างเหมือนกับบ่อน้ำด้านหน้าวัง

2. ส่วนหลังของวัง จากลานโล่งที่ปูด้วยอิฐ หลังตัวอาคารเป็นกำแพงก่ออิฐถือปูน กั้นแยกส่วนหน้าของวังกับส่วนหลังของวังเป็นแนวยาวไปจดกำแพงชั้นนอกแต่สามารถติดต่อกันโดยใช้ประตูกลางเป็นหลัก ส่วนหลังของวังมีเนื้อที่ประมาณครึ่งหนึ่งของพื้นที่ทั้งหมด และใช้เป็นที่พักของเจ้าเมืองและข้าราชการฝ่ายในทั้งหมด ในปัจจุบันพื้นที่บางส่วนใช้เป็นที่อยู่อาศัยของญาติพี่น้องเจ้าของวัง นอกจากนั้นพื้นที่ที่เหลือส่วนใหญ่มีต้นไม้จำนวนมาก ปกคลุมไปจนจดถนนหลังวัง

รูปทรงและวัสดุที่ใช้

วังจะบังติกอสร้างโดยสถาปนิกชาวจีน ใช้เวลาสร้างประมาณ 3 เดือนจึงแล้วเสร็จ (แนวอาแซ แวดอเลาะห์ (สัมภษณ์), 14 กันยายน 2525) ตัววังถูกล้อมรอบด้วยกำแพงทึบ ก่ออิฐถือปูนมองไม่เห็นอาคารด้านใน ลักษณะรูปทรงของวังสร้างเป็นบ้านชั้นเดียวขนาดใหญ่ หลังคาทรงปั้นหยา¹ หรือแบบลิ้มะตัวอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายกพื้นสูงประมาณ 1 เมตร เนื่องจากตัววังสร้างด้วยไม้จึงไม่สามารถทนทานต่อกาลเวลา ด้วยเหตุนี้รูปทรงดั้งเดิมของวังบางส่วนจึงเปลี่ยนไปโดยเฉพาะส่วนที่ชำรุดได้รับการซ่อมแซมต่อเติมให้เหมาะสมกับสภาพ

¹ หลังคาทรงปั้นหยา เป็นหลังคาของเรือนไทยมุสลิมในภาคใต้โดยใช้รูปสามเหลี่ยมและสี่เหลี่ยมคางหมูเอียงไปชนกัน มีเส้นกลางหลังคาเป็นเส้นตรง

ปัจจุบัน โครงสร้างและองค์ประกอบของวังจึงผสมผสานกันระหว่างรูปทรงที่ใช้วัสดุเก่ากับรูปทรงที่ใช้วัสดุใหม่ ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบของวังดังต่อไปนี้

1. กำแพงวัง วังจะบังตึกอ้อมกำแพงวัง 2 ชั้น ได้แก่

1.1 กำแพงชั้นนอก ก่ออิฐถือปูน โดยใช้อิฐรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่กว่าอิฐในปัจจุบัน ขอบกำแพงวังก่ออิฐสูง 3 ชั้น โดยเรียงอิฐชั้นที่ 1 ตามความยาวของอิฐ ชั้นที่ 2 เรียงอิฐตามความกว้างของอิฐ และชั้นที่ 3 เรียงอิฐตามความยาวของอิฐ จากนั้นใช้ปูนซีเมนต์โบกทับทำให้มองเห็นขอบกำแพงวังเป็นลายปูนสามเส้น (ดูภาพที่ 5 หน้า 57)

กำแพงวังทางทิศตะวันออกและทิศใต้ ยังคงรูปร่างค่อนข้างสมบูรณ์ ส่วนกำแพงวังทางด้านตะวันตกไม่มีร่องรอยหลงเหลืออยู่ คงมีเพียงถนนหลังวังเป็นเส้นกำหนดอาณาเขตของวัง นอกจากนี้กำแพงวังทางทิศเหนือยังมีซากปรักหักพังของกำแพงบางส่วน และเจ้าของวังในปัจจุบันได้ใช้สังกะสีกันเป็นรั้วแทน

1.2 กำแพงชั้นใน ก่ออิฐถือปูนเช่นเดียวกับกำแพงวังชั้นนอก ปัจจุบันกำแพงดังกล่าวได้รับการซ่อมแซมใหม่ทางทิศเหนือและทิศใต้ ซึ่งเป็นกำแพงด้านที่ติดกับตัววัง ส่วนกลางและส่วนท้ายของตัวกำแพงทั้ง 2 ด้าน ทำเป็นประตูไม้ข้างละ 2 ประตู ด้านบนกำแพงมีช่องระบายอากาศข้างละ 2 ช่อง อนึ่ง กำแพงวังชั้นในทางทิศตะวันออกคงเหลือซาก กำแพงให้เห็นเพียงเล็กน้อย ตรงมุมของบริเวณวังทั้ง 2 ด้าน และอยู่ห่างจากตัวอาคารประมาณ 1 เมตร 50 เซนติเมตร นอกจากนี้กำแพงวังชั้นในทางทิศตะวันตกยังคงความสมบูรณ์ และอยู่ห่างจากตัวอาคารประมาณ 3 เมตร

2. ฐานเสา หน้าวังมีฐานเสา 4 ฐาน ใช้รองรับหลังคาของระเบียง ซึ่งเป็นส่วน ที่ใช้วัสดุในปัจจุบันก่อสร้าง ลักษณะของฐานเสาใช้ปูนซีเมนต์ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสสูงประมาณ 6 นิ้ว วางบนพื้นดินที่ปรับระดับไว้เรียบ ฐานเสาเรือนที่ปรากฏให้เห็นมีเฉพาะด้านหน้าของตัววัง เพราะเจ้าของวังในปัจจุบันได้ใช้ไม้ไผ่ขัดแตะทำเป็นฝาผนังปิดกันใต้ถุนวัง ทำให้ไม่สามารถมองเห็นฐานเสาอื่น ๆ ได้

3. เสา ด้านหน้าตัววัง มีเสาที่ใช้รับน้ำหนักของหลังคาที่เป็นระเบียง เสาทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมเหมือนเสาของบ้านทั่ว ๆ ไป มีทั้งหมด 4 เสา เสดังกล่าวทำด้วยไม้เนื้อแข็ง จากการ

สังเกตดูเนื้อไม้ที่นำมาใช้ทำเสา ทำให้เข้าใจว่าเป็นเสาที่ทำขึ้นใหม่วางบนฐานเสา โดยใช้ปูนซีเมนต์เป็นตัวยึดระหว่างเสากับฐานเสาเรือน นอกจากนี้ บนระเบียงของวัง ในส่วนที่จัดไว้เป็นที่สำหรับราษฎรเข้าพบเจ้าเมือง มีเสากลม 6 เสา มีขนาดใหญ่ก่ออิฐถือปูนมั่นคงแข็งแรงดี โบกทับด้วยส่วนผลมที่ทำขึ้นจากข้าวเหนียว ไร่ไก่ น้ำผึ้ง ผสมกับสีขาว (แวงอาแซ แวดอเสาะห์ (สัมภาษณ์), 14 กันยายน 2525) ส่วนผลมนี้มีคุณสมบัติเป็นตัวประสาน และเพิ่มความทนทานให้กับสิ่งก่อสร้างได้ สำหรับระเบียงซึ่งใช้เป็นบริเวณที่ขุนนางเข้าพบเจ้าเมืองมี 4 เสา ใช้ไม้เนื้อแข็งทำเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมลบเหลี่ยมเสาเล็กน้อยวางรับน้ำหนักของหลังคาควบคู่กันไปกับเสากลม

4. บ้านโต ลักษณะของบ้านโตมี 2 ประเภท

4.1 บ้านโตตั้งอยู่ด้านข้างของระเบียงวัง สามารถเดินขึ้นไปบนระเบียงวังได้ 2 ทาง แต่ละชั้นบ้านโตใช้ไม้เนื้อแข็งแผ่นเดียว ไม่มีรอยต่อ มีทั้งหมด 3 ชั้น และที่หน้าบ้านโตมีแท่งซีเมนต์รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่กว่าชั้นบ้านโตเพียงเล็กน้อยใช้ปูแทนชั้นบ้านโตไม้ชั้นแรก นอกจากนี้ยังมีราวบันไดทั้ง 2 ด้าน ซึ่งมองจากภายนอกจะเห็นเนื้อไม้ยังใหม่อยู่ อีกทั้ง ลวดลายของราวบันไดทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด 4 รูป นำมาเรียงต่อกันเป็นรูปข้าวหลามตัดขนาดใหญ่ ซึ่งลวดลายดังกล่าวเป็นที่นิยมใช้ในปัจจุบัน สันนิษฐานว่า ราวบันได ดังกล่าวจัดทำขึ้นใหม่เมื่อไม่นานมานี้ (ดูภาพที่ 6 หน้า 57)

4.2 บ้านโตปูนซีเมนต์อยู่ด้านข้างของตัววังทางทิศเหนือและทิศใต้ มี 3 ชั้น เป็นที่น่าสังเกตว่าการทำชั้นบันไดวังให้มีจำนวนเท่ากันทุกด้าน อาจเป็นเพราะความเชื่อในเรื่อง การสร้างบ้านต้องทำชั้นบันไดเป็นเลขคู่ ตามแบบชาวไทยพุทธที่เชื่อว่า "บันไดคู่คือบันไดผี บันไดคี่คือบันไดคน" จึงจะเป็นสิริมงคลแก่ผู้อาศัย

5. พื้นวัง เนื่องจากตัววังทำด้วยไม้เป็นส่วนใหญ่ พื้นวังทั้งหมดทำด้วยไม้กระดานเนื้อแข็งทั้งแผ่นขนาดใหญ่และยาว มีรอยต่อของไม้น้อยมาก พื้นวังแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ จากบันไดวังถึงพื้นวังระดับที่หนึ่ง เป็นบริเวณที่ราษฎรเข้าพบเจ้าเมือง ระดับที่ 2 เป็นบริเวณที่ขุนนางเข้าพบเจ้าเมือง ส่วนระดับที่ 3 เป็นบริเวณที่เจ้าเมืองออกว่าราชการ แต่ปัจจุบันพื้นวังระดับที่ 3 ถูกปิดด้วยผนังกันห้อง และใช้เป็นที่อยู่อาศัยของเจ้าของวังในปัจจุบัน นอกจากนี้พื้น

วังด้านหลังผนังกันห้องและด้านข้างของตัววังทั้ง 2 ด้านลดระดับต่ำเท่ากับพื้นวังระดับที่หนึ่ง เป็นที่น่าเสียดายที่ไม้พื้นวังได้ยุทงไปตามกาลเวลา เจ้าของวังจึงทำการปรับปรุงเปลี่ยนไม้แผ่นใหม่ไปบ้างเป็นบางส่วน

6. ซาน เมื่อเดินเข้าประตูวังจะบังคอกประมาณ 100 เมตร จะถึงบริเวณด้านหน้าของวังเป็นซานยกพื้นสูงประมาณ 1 เมตร มีบันไดขึ้นไปยังซาน ในอดีตใช้เป็นที่ให้ราษฎรเข้าพบ มีลักษณะเป็นซานกว้าง ทำด้วยไม้เนื้อแข็งแผ่นใหญ่ตามความยาวของคันทันไม้ทั้งคันทัน แต่ในปัจจุบันซานดังกล่าวล้อมรอบด้วยลูกกรงไม้ ในแต่ละช่องของลูกกรงตกแต่งด้วยลวดลายรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด 4 รูป มาประกอบกันเข้าเป็นรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นลวดลายเดียวกับราวบันไดด้านหน้า ถัดจากลูกกรงไม้เป็นม้านั่งยาวขนานไปกับซานวัง โดยยึดติดกับลูกกรง มีความยาวเท่ากับราวลูกกรงด้านหน้า ม้านั่งทำขึ้นจากไม้เนื้อแข็ง ขนาดใหญ่ 2 แผ่น สำหรับนั่งพักผ่อนและใช้รับแขก

7. ประตู มีประตู 2 ประเภท ได้แก่

7.1 ประตูวังบริเวณกำแพงชั้นนอกมีประตูเดียวตรงกลางกำแพง บานประตูทำด้วยไม้สูง 2 เมตรกว่า เปิดคู่เข้าด้านในตัววัง ช่วงบนของบานประตูทำเป็นช่องลูกกรง ส่วนช่วงล่างของบานประตูทึบทำลวดลายแบบลูกฟัก โดยใช้เคื่อยไม้เป็นตัวยึด ปัจจุบัน บานประตูนี้ชำรุดเจ้าของวังจึงซ่อมแซมโดยใช้ไม้ดอกประตูพาดทะแยงบริเวณลูกกรงของ ประตูช่วงบน และใช้ประตูเหล็กสมัยใหม่ควบคู่ไปกับบานประตู (ดูภาพที่ 5 หน้า 57)

7.2 ประตูภายในตัววัง มีลักษณะเด่นและเป็นของดั้งเดิม ได้แก่ ประตูช่องกลางซึ่งติดกับผนังกันห้องเพื่อแยกส่วนระหว่างเฉลียงกับตัวห้องด้านในของวัง และประตูด้านข้างของวังทั้ง 2 ด้าน บานประตูเปิดคู่เข้าด้านในสู่ห้องต่าง ๆ ได้ บานประตูแต่ละบานใช้ไม้เนื้อแข็งขนาดใหญ่แผ่นเดียว ไม่มีรอยต่อของไม้ ถึงแม้บานประตูจะไม่มีลวดลาย แต่มีความงดงาม เพราะเป็นไม้เนื้อแข็ง ลายไม้ที่ผ่านการขัดเงาทำให้มองดูสวยงาม

8. กรอบประตู ถ้าวแบ่งลักษณะของกรอบประตูโดยใช้วัสดุเป็นหลัก วังจะบังคอกจะมีกรอบประตู 2 ประเภท ได้แก่

8.1 กรอบประตูที่กำแพงชั้นนอก ใช้วิธีก่ออิฐถือปูนเป็นกรอบตัวตั้งที่มีความหนาเท่ากับผนังกำแพง กรอบตัวนอกทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เป็นที่น่าสังเกตว่ากรอบประตูแบบกำแพงชั้นนอกนี้ยังคงปรากฏให้เห็นตามบ้านชาวจีนในปัตตานีทั่ว ๆ ไป

8.2 กรอบประตูภายในตัววัง ใช้ไม้ทั้งตัวตั้งและตัวนอน โดยตัวนอนทำเป็นรูปโค้ง ตรงมุมโค้งทั้ง 2 ด้านแกะสลักเป็นรูปห้าเหลี่ยมซ้อนกัน 2 ชั้น ภายในรูปห้าเหลี่ยมแกะเป็นรูปดอกไม้ขนาดเล็ก

9. ชุ่มประตู เท่าที่ปรากฏให้เห็นชุ่มประตูวังมี 2 ประเภท ได้แก่

9.1 ชุ่มประตูก่ออิฐถือปูน ตรงกำแพงชั้นนอกทำลวดลายปูนปั้นตามแบบศิลปะจีน กล่าวคือ ก่ออิฐเป็นรูปโค้ง 3 ตอน ตรงกลางชุ่มประตูเป็นโค้งขนาดใหญ่ ด้านข้างชุ่มใช้โค้งขนาดเล็กทั้ง 2 ด้าน การก่อชุ่มประตูเป็นรูปโค้งนี้ ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรม แบบจีน ทั้งนี้เพราะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวจีนที่เข้ามาทำการค้าขายและอาศัยอยู่ในเมืองปัตตานีปลูกสร้าง บ้านเรือนของตนตามแบบอย่างในประเทศจีนจึงเป็นผลทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและจีน ดังปรากฏให้เห็นตามอาคารทั่ว ๆ ไปซึ่งในอดีตเคยเป็นแหล่ง รุมชนชาวจีนของเมืองปัตตานี

9.2 ชุ่มประตูในตัววัง ใช้ไม้ทำเป็นชุ่มแกะสลักลวดลายดอกไม้ใบไม้เป็นลายปูนดำ ชุ่มประตูโค้งดังกล่าวมีลักษณะเด่นที่แตกต่างจากชุ่มประตูในปัจจุบัน เพราะเน้นความงดงามด้วยเส้นโค้งรวมทั้งลวดลายแกะสลักที่มีความประณีต

10. ฝาผนัง สำหรับผนังด้านหน้าของวังใช้ไม้เนื้อแข็งแผ่นใหญ่ทำเป็นช่วง ๆ และสลักลวดลายลูกฟักในรูปแนวนอนตรงช่วงล่างสุดและช่วงบนสุด ตรงกลางแกะเป็นลวดลายลูกฟักแนวตั้ง 2 ช่อง ซึ่งเป็นศิลปะจีน ช่วงบนสุดแกะสลักเป็นลายลูกกรงเรียงกันเป็นแนวยาวตลอดฝาผนัง เพื่อให้เกิดการถ่ายเทอากาศได้สะดวก และช่วยให้แสงสว่างลอดผ่านได้ดี (ดูภาพที่ 7 หน้า 58) ด้านบนสุดของผนังกันห้องตีไม้ระแนงทับกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนทำขึ้นเป็นของใหม่ไม่ประณีตเหมือนฝาผนังกันห้อง แต่มีประโยชน์ในการใช้เป็นช่องลมระบายอากาศ ส่วนฝาผนังด้านข้างของวังที่แบ่งกันเป็นห้องต่าง ๆ เป็นฝาผนังตีทับซ้อนกันไป แบบ

บ้านชาวไทยมุสลิมทั่วไป นอกจากนี้ฝาผนังบางส่วนฉุพังไป เจ้าของวังในปัจจุบันจึงใช้สังกะสีตีทับส่วนที่หายไป

11. หลังคา ลักษณะหลังคาของวังจะบังติกอเป็นรูปทรงปั้นหย่าหรือทรงลิ้มะซึ่งเป็นหลังคาบ้านของชาวไทยมุสลิมที่มีให้เห็นอยู่ทั่วไป ใช้ไม้เป็นโครงของหลังคา มุงด้วยกระเบื้องดินเผารูปห้าเหลี่ยมแบบโบราณ หลังคาบริเวณเฉลียงของวังเป็นหลังคาชั้นเดียว ส่วนหลังคาที่ปกคลุมห้องต่าง ๆ เป็นหลังคาซ้อนกัน 2 ชั้น สันหลังคาก่ออิฐถือปูนเป็นแนวยาวตลอดหลังคา ระหว่างหลังคาชั้นเดียวกับหลังคา 2 ชั้น จะมีรางน้ำทำด้วยไม้เนื้อแข็งใช้ไม้กระดานแผ่นใหญ่ 3 แผ่น ต่อเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมู เป็นที่นำเสียดายที่รางน้ำดังกล่าว ชำรุดเจ้าของวังจึงถอดออกแล้วใช้รางน้ำสังกะสีแทน ส่วนด้านหลังวังตรงบริเวณลานโถงนั้นเป็นหลังคาที่ทำขึ้นใหม่ใช้ไม้ระแนงเป็นโครงหลังคามุงด้วยสังกะสี จะเห็นได้ว่ารูปทรงหลังคาแบบปั้นหย่าหรือทรงลิ้มะนี้ เหมาะกับท้องถิ่นภาคใต้ซึ่งฝนตกชุก สามารถระบายน้ำได้สะดวก จึงเป็นที่นิยมในหมู่คนทั่วไป (ดูภาพที่ 8 หน้า 58)

12. ช่องระบายอากาศ จากการทำวังจะบังติกอสร้างโดยใช้สถาปัตยกรรมแบบจีนเป็นหลัก ซึ่งตัวอาคารแบบสถาปัตยกรรมจีนจะไม่นิยมหน้าต่างเนื่องจากประเทศจีนตั้งอยู่ในเขตอากาศหนาว ส่วนใหญ่จะใช้ช่องระบายอากาศแทนหน้าต่าง ด้วยเหตุนี้อาคารของวังจะบังติกอจึงใช้ช่องระบายอากาศแทนหน้าต่างเป็นช่องระบายอากาศขนาดใหญ่อยู่ตามผนังอาคาร ในแต่ละช่องจะปั้นปูนลวดลายดอกไม้และใบไม้เป็นกรอบรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกัน 2 ชั้น ภายในกรุด้วยกระเบื้องปูเคลือบสีเขียวลายดอกไม้ บางช่องระบายอากาศใช้กระเบื้องปูเคลือบลายเรขาคณิต (วสันต์ ชิวสาสน์, 2529 : 88-89) ช่องระบายอากาศดังกล่าวจึงมีความงดงามในด้านลวดลายปูนปั้นเข้ากับกระเบื้องปูเคลือบสีเขียว ในปัจจุบันตัวอาคารทรุดโทรม เจ้าของวังจึงดัดแปลงซ่อมแซมและต่อเติมตัวอาคารบางส่วน ทำให้ช่องระบายอากาศถูกโยกย้ายเปลี่ยนแปลงไปต่อเติมในอาคารส่วนอื่น ๆ ของวังเป็นที่น่าสังเกตว่า ช่องระบายอากาศแบบนี้ได้ปรากฏให้เห็นตามบ้านชาวจีนที่สร้างขึ้นในอดีตในบริเวณตัวเมืองปัตตานี

สิ่งของเครื่องใช้ในวังจะบังติกอ

การที่วังจะบังติกอเป็นวังที่อยู่อาศัยของเจ้าเมืองปัตตานี ซึ่งเคยเจริญรุ่งเรืองมาในอดีตสืบต่อ ๆ กันมาหลายสมัย มีข้าราชการบริพารอาศัยอยู่ในวังประมาณ 200 คน และยังเป็นสถานที่ต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองและออกว่าราชการของเจ้าเมือง ย่อมมีสิ่งของเครื่องใช้เป็นจำนวนมากพอสมควร อย่างไรก็ตามสิ่งของเครื่องใช้เหล่านี้ในปัจจุบันส่วนหนึ่งยังอยู่ที่วังจะบังติกอในความครอบครองของ นายสุริยะ แวดอเลาะห์ ซึ่งเป็นเจ้าของวัง นอกจากนี้ยังกระจัดกระจายอยู่ตามบ้านของเครือญาติเจ้าของวังอีกส่วนหนึ่ง สำหรับสิ่งของเครื่องใช้ที่ยังปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน ได้แก่

1. โต๊ะไม้กลมแบบจีน ทำด้วยหินอ่อนสีขาวมีลวดลายในตัวหินอ่อนเป็นสีน้ำตาล พื้นโต๊ะทำด้วยหินอ่อนประกบไม้ ใช้กรรมวิธีแบบฝังหินในเนื้อไม้ บนไม้ประกบประดับเป็นลายเครือเถารูปดอกไม้เวียนห่างกันเป็นช่อง ๆ กลีบดอกก้านและใบ โค้งตัดเส้นกันอย่างประณีต ขอบโต๊ะสลักลายดอกไม้ลวดลายสวยงาม โครงสร้างของโต๊ะทำด้วยไม้ทาสีดำ โดยเฉพาะขอบโต๊ะมีลักษณะพิเศษ กล่าวคือขอบบนของโต๊ะส่วนที่ติดกับหินอ่อนทำเป็นขอบไม้บาง ๆ แกะสลักเป็นวงโค้งเล็ก ๆ เป็นช่อง ๆ รอบโต๊ะ ถัดไปเป็นขอบไม้กว้างประมาณ 4 เซนติเมตร ลวดลายกลายเป็นเส้นโค้งซ้อน ๆ กันหลายชั้น ทำให้ขอบล่างของโต๊ะมีลักษณะโค้งเป็นลายลูกคลื่น ลวดลายขอบโต๊ะนี้แสดงให้เห็นถึงความชำนาญของช่างในการจัดวางช่วงจังหวะของส่วนโค้งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ลักษณะการแบ่งเนื้อที่ลวดลายของโต๊ะเป็นรูปโค้งสี่แฉก อันเป็นสัญลักษณ์ของฤกษ์ทั้ง 4 ส่วน ขาโต๊ะมีลักษณะโค้งแบบตัวเอสมี 6 ขา ด้านนอกสุด แกะสลักเป็นเส้นขวางแบ่งเป็น 3 ช่วง ปลายขาตั้งอยู่บนฐานกรอบไม้รองรับจับปลายขาโต๊ะเป็นรูปโค้งหยักเล็กน้อยในลักษณะกลีบดอกไม้ และมีขาส่วนฐานรับน้ำหนักต่อเนื่องถึงพื้นอีกชั้นหนึ่ง (นิคอเลาะห์ ระเด่นอาหมัด, (สัมภาษณ์) 12 สิงหาคม 2531) อาจกล่าวได้ว่ารูปทรงของโต๊ะตลอดจนลวดลายในการประดิษฐ์เป็นศิลปะแบบจีนสันนิษฐานว่าคงนำเข้ามาจากประเทศจีน

2. โຕะกลมสไตลืวคตอเรียน พืันโຕะทำด้วยหิโนฮ่อนสีชาว โครงรับพื้นทำด้วยไม้ ขอบโຕะทำด้วยไม้แคะสลักเป็นรูปคั้งวงกลมคตอ ๆ กันไปรอบขอบ เป็นโຕะชาเดียวส่วนฐาน รองรับชาแยกน้ำหนักเป็นสามแฉก มีการแคะสลักแบบลวดลายเถางวง (Spiral Pattern) ลวดลายแบบผสมผสานระหว่างคิลปะโรมันคลาสสิค¹ (Roman Classic Art) และคิลปะโรโคโค² (Rococo Art) (นิคอเลาะห์ ระเด่นอาหมัด, (สัมภาษณ์) 12 สิงหาคม 2531) ชาโຕะทาสนี้น้ำตาด เข้มคตอกับหิโนฮ่อนสีชาว

3. โຕะหิโนฮ่อนสีชาว มีลวดลายในตัวหิโนฮ่อนเป็นสีเทา ขอบโຕะคตอเป็นเส้นตรงรูปแปดเหลี่ยมแบบโรมัน รองรับด้วยชาโຕะกลมสี่ค้ำ ส่วนล้งสุดของชาโຕะเป็นโครงไม้ชาเดียว ฐานทำแยกเป็น 3 แฉกแคะสลักลวดลายเป็นรูปคั้งเถางวง (Spiral Pattern) ปัจจุบันโຕะคั้งล้ง เป็นสมบัติของตระกูลระเด่นอาหมัด

¹คิลปะโรมันคลาสสิค เป็นคิลปะของชาวโรมัน เกิดจากกการนำคิลปะของชาวกกรีก ชาวจีตลุสกันและชาวจีอียิปต์ มาผสมผสานกัน กลายเป็นคิลปะโรมัน อย่งไรก็ตามคิลปะโรมัน มักจะลอกเลียนแบบมาจากคิลปะกรีก ส่วนที่มีลักษณะคตอต่างเฉพาะตัวของชาวโรมัน ได้แก่ ประติมากรรมรูปเหมือน และประติมากรรมแบบนูน

²คิลปะโรโคโค เป็นคิลปะกรรมและการคตอแต่งภายในที่ได้รับความนิยมใน พุทศศตวรรษที่ 23 โดยเฉพาะอย่งยิ่งในประเทศฝรั่งเศสสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 คิลปะโรโคโค จะคล้ายกับคิลปะแบบบาโรก(Baroque Art) กล่าวคือเน้นรูปทรงที่ใช้เส้นคั้ง และมี รายละเอียดที่ประณีตและสวยงามมาก แต่คิลปะโรโคโคจะลดขนาดให้เล็กกว่า ซึ่งเป็นการคตอด้งาน ประดับประดาแบบคลาสสิค ของคิลปะกรรมในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 เช่น การคตอแต่งใน พระราชวังแวร์ซายส์ เป็นต้น

4. กระจกเงารูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 60 เซนติเมตร ยาว 1 เมตร 50 เซนติเมตร กรอบกระจกทำด้วยไม้ทาสีน้ำตาลเข้ม แกะเป็นกรอบนูน 2 ชั้น ภายในกรอบไม้วาดลวดลาย โดยใช้เส้นโค้งรูปครึ่งวงกลมคล้ายลายดอกไม้ ปัจจุบันกระจกนี้เป็นสมบัติของตระกูล ระเด่นอาหมัด

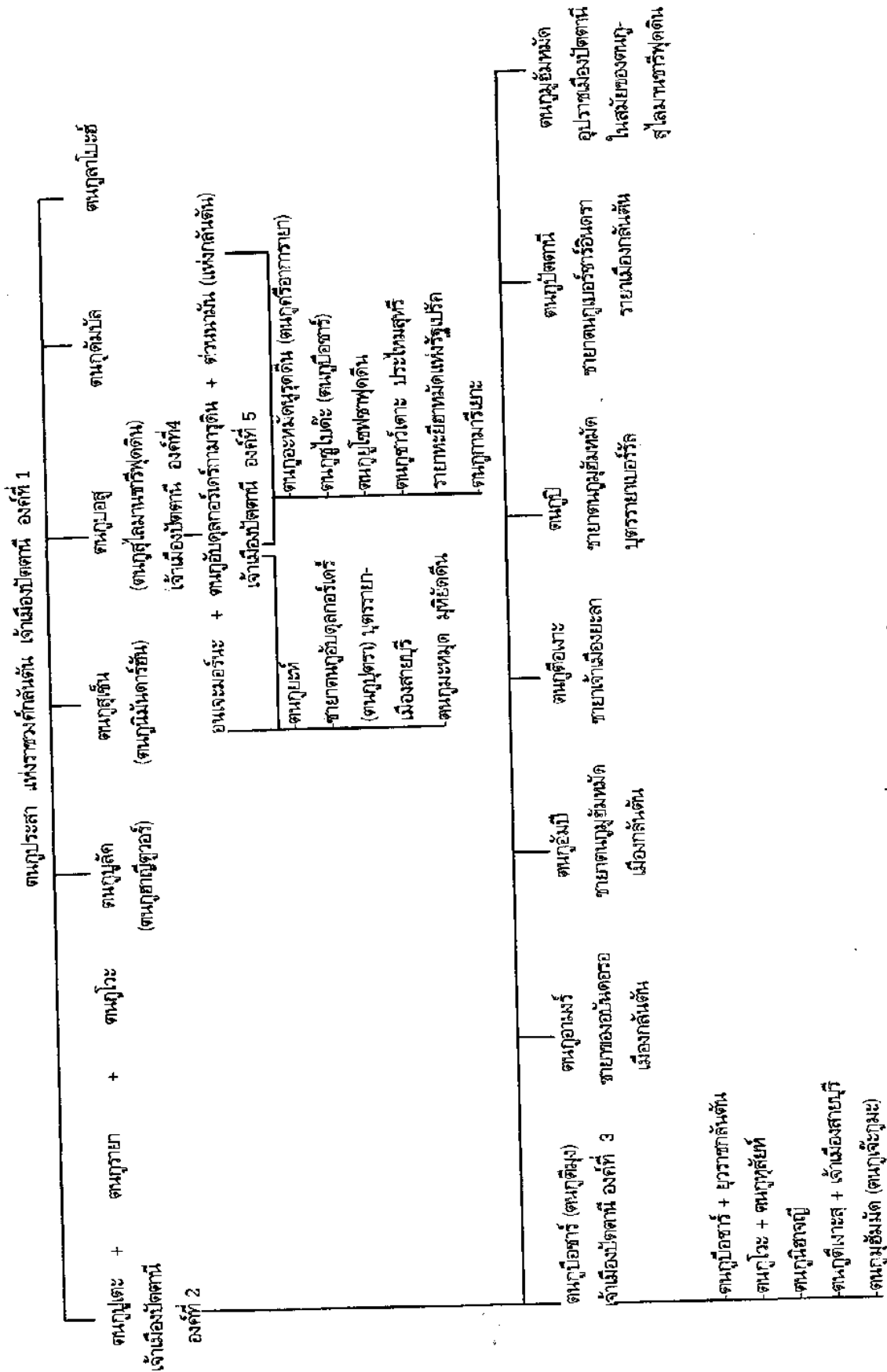
5. โถ่งใส่น้ำ โถ่งใบนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จิตติมา ระเด่นอาหมัด เล่าว่า ได้นำมาจากวังจะบังติกอ เป็นโถ่งดินเผา สูงประมาณ 1 เมตร สีสน้ำตาลเคลือบผิวมัน ทำลวดลายนูนเป็นเส้นบางๆตลอดทั้งใบ ปัจจุบันโถ่งดังกล่าวเป็นสมบัติของตระกูลระเด่นอาหมัดเช่นกัน

6. ตะเกียงโลหะสำหรับแขวนเพดาน แกนฉลุลวดลายแบบจีน รับแกนรอบขา วงนอก ครอบด้วยโคมแก้วทรงครึ่งวงกลมสีขาว ประดับยอดลักษณะรูปทรงเหมือนถ้วยแก้ว ทรงคว่ำ ลวดลายตกแต่งรูปดอกไม้ลายสัตว์คู่กันแบบจีน (นิคอเลาะห์ ระเด่นอาหมัด, (สัมภาษณ์) 12 สิงหาคม 2531)

อย่างไรก็ตาม ยังมีสิ่งของเครื่องใช้ภายในวังอีกเป็นจำนวนมาก เช่น เครื่องถ้วยชาม กระเบื้อง ทั้งจากประเทศจีนและประเทศยุโรป เครื่องใช้ที่ทำจากทองเหลือง เครื่องแก้วจากประเทศในตะวันออกกลาง เครื่องทองรูปพรรณตลอดจนเงินเหรียญโบราณต่าง ๆ แต่น่าเสียดายที่ทายาทเจ้าของวังไม่ประสงค์ที่จะเผยแพร่แก่สาธารณชนทั่วไป

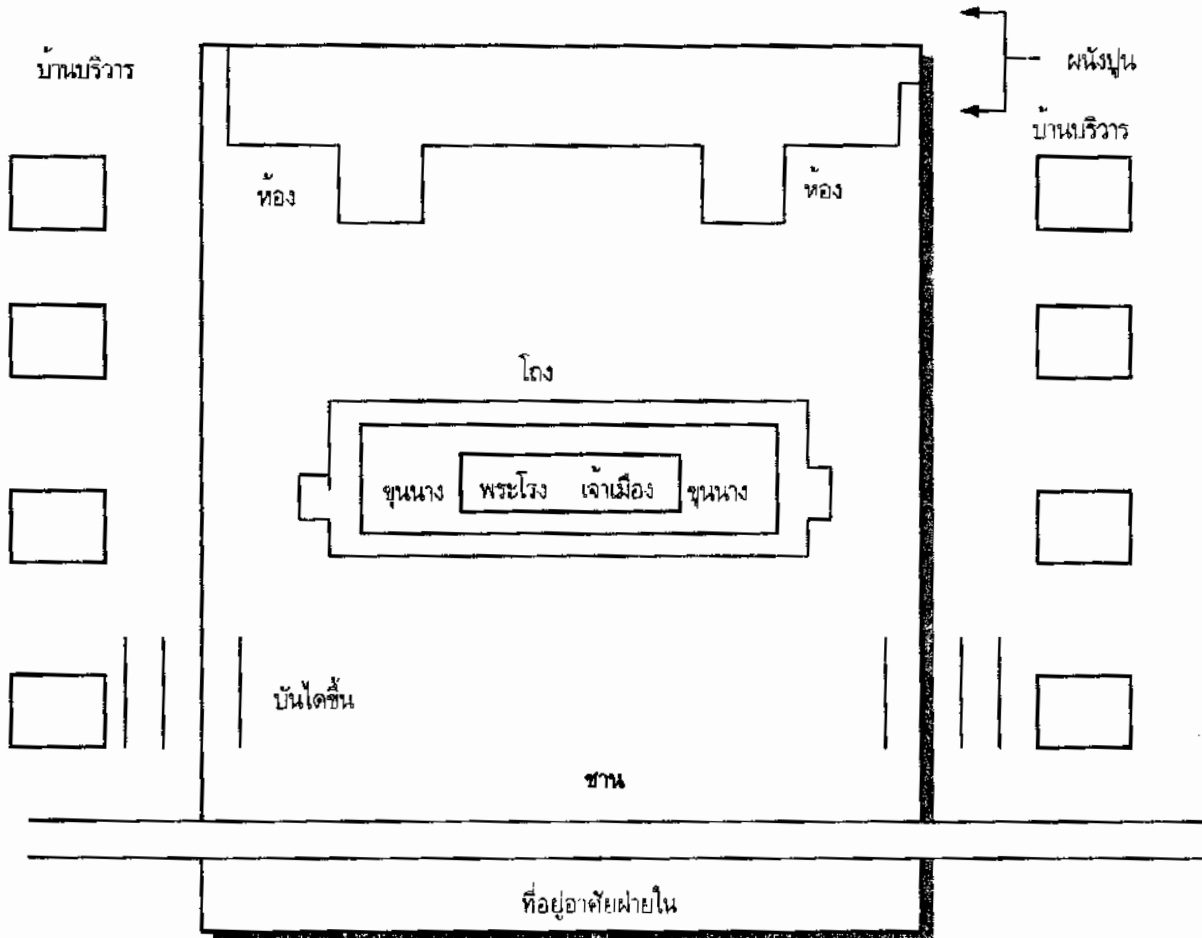
กล่าวได้ว่า วังจะบังติกอในอดีตนั้น มีสิ่งของเครื่องใช้ที่มีคุณค่า และงดงามมากมายล้วนเป็นโบราณวัตถุที่นำเข้ามาจากประเทศต่างๆทั้งในยุโรปและเอเชียในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น คุณค่าของโบราณวัตถุเหล่านี้แสดงให้เห็นความสำคัญของเมืองปัตตานีที่พัฒนาตัวเองจากสถานีการค้า กลายเป็นเมืองท่าค้าขายที่รุ่งโรจน์แห่งหนึ่งในแหลมมลายู มีพ่อค้าชาวต่างชาตินำสินค้าเข้ามาติดต่อซื้อขายและแลกเปลี่ยนกัน วังจะบังติกอจึงเป็นแหล่งสะสมผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมอันเป็นโบราณวัตถุล้ำค่าที่สำคัญแห่งหนึ่งของเมืองปัตตานี

ภาพที่ 3 แผนภูมิการสืบเชื้อสายวงศ์มังคิก

ที่มา : อีบรอฮีม ซูกรี , 2525 : 52.

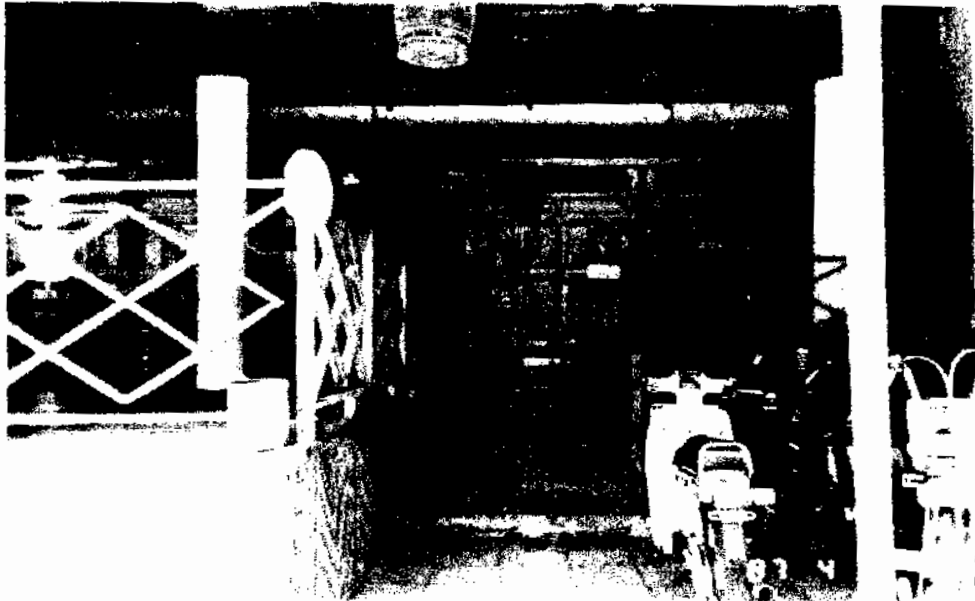
ภาพที่ 4 แผนผังการใช้พื้นที่วังจะบังติกอ

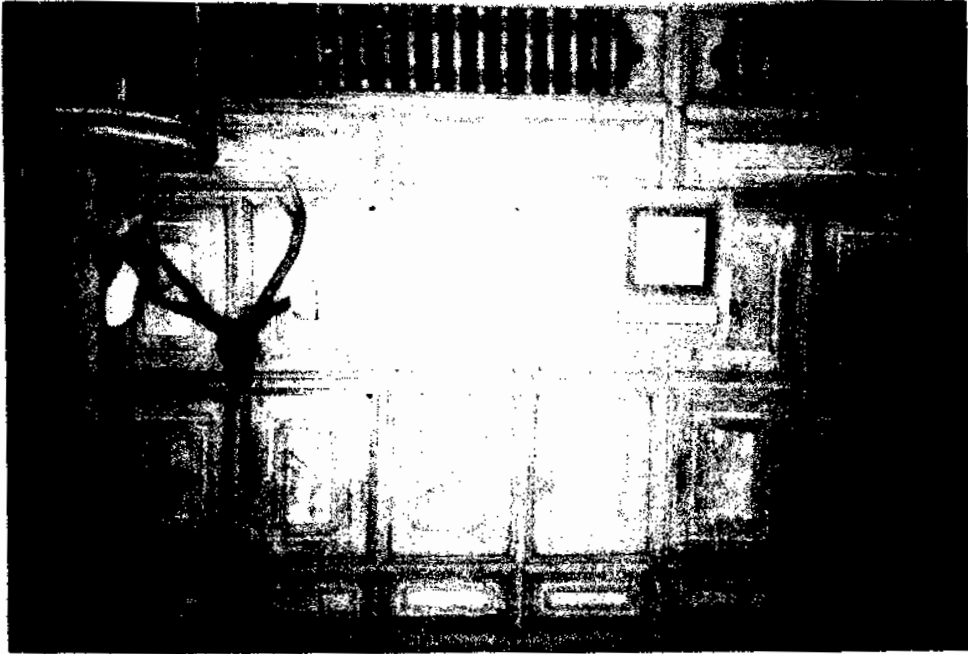
ที่มา : แวอานซ แวดอเลาะห์ (สัมภาษณ์) , 15 เมษายน 2525.

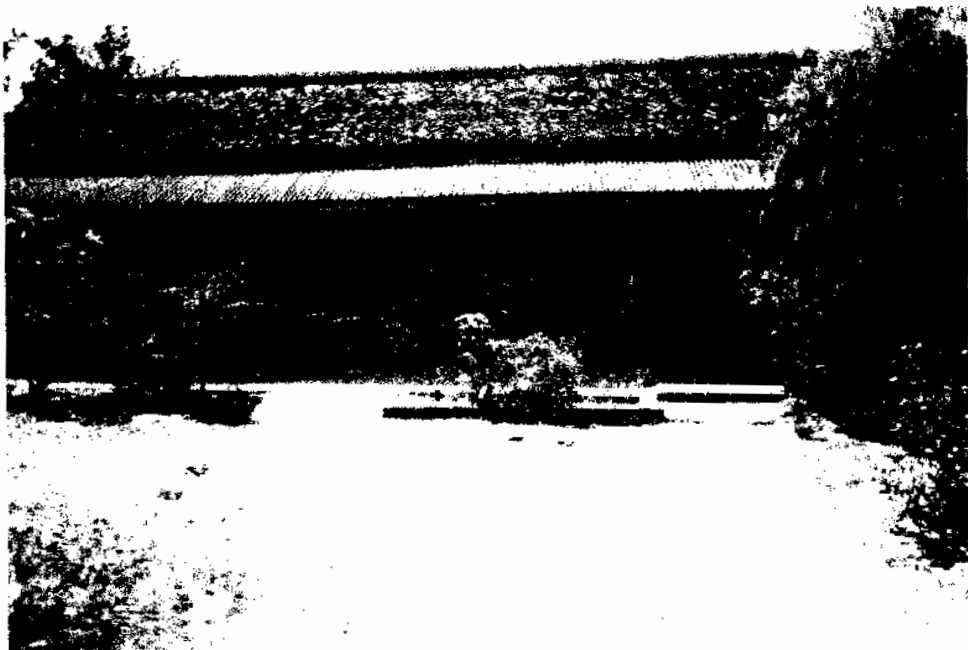
ภาพที่ 5 ประต้วงจะบังติกอ ได้รับอิทธิพลศิลปะจีน

ภาพที่ 6 บ้านไต่ด่านขวาของตัวอาคารวังจะบังติกอก่อนขึ้นห้องโถง

ภาพที่ 7 ผาผนังห้องโถงวังจะบังติกอ

ภาพที่ 8 หลังคาทรงปั้นหยา วังจะบังติกอ